

**Historia De Vita, Moribus, Rebus Gestis, Studiis Ac
Denique morte Praedicatorum Lutheranorum, Doct.
Martini Lutheri, Philippi Melancthonis, Matthiae Flacii
Illyrici, Georgii Maioris, et Andreae ...**

Complectens ortum, progressum [et] incrementa, tum arcana plurima
hactenus non prodita, omnium penè huius temporis haeresum

... Vita ... Philippi Melancthonis. Matthiae Flacii Illyrici. Georgii Maioris, Et
Andreae Osiandri

Ulenberg, Kaspar
Coloniae Agrippinae, 1622

Capvt XV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-65643](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-65643)

centies reclinasse caput in sinum suum, & in ANNO
 hæc verba prorupisse: Vtinam, Vtinam in 1541.
 hoc sinu mori mihi liceat? Certe deprehen-
 sum fuit in conuentu V Vormatiensi, quod
 Melanchthon ab eo tempore, quo vel caput
 reposuit in Calvinismum, vel commercium
 cū eo habuit, ferocior factus est & asperior
 in Catholicos; nec eam adhibuit in actione
 moderationem, quam in Augustanis Comi-
 tijs anno 1530 præ se tulit. Isthic enim Ca-
 tholicis multa concedere voluit, seq; pacis
 & concordia studiosum exhibuit, adeoque
 commodum, vt hoc nomine malè audiret
 apud socios, qui causam euangelicam largis
 ipsius concessionibus proditum iri iudica-
 bant. At in hoc V Vormatiensi conuentu
 satis distortum se præbuit, & solito durio-
 rem; vt hausto Caluini genio, à moderatis
 consilijs pacisq; studio nunc alienus esse vi-
 deretur: Quem eundem agendi modum, &
 Ratisbonæ secutus est, vt paulo post dice-
 mus.

Melanch-
 thon per
 Caluinum
 factus as-
 perior.

CAPVT XV.

- I. *Mutatio religionis in Ducatu Brunsvi-
censi consilio Melancht.*
- II. *Eius Ratisbonam aduentus, infortunium,
colloquium, asperitas & somnium.*
- III. *Disceptatio cum Melanchthone. eius fraus
& crimen falsi, cum Ordinum responso &
apologia Melancht. concordia negotio
Brandenburgio demandato.*

IV. *Per*

ANNO
1541.IV. *Per obitum Episcopi Naumburg. trepidatio
Luth. inter & Melancht. ob dissidium in-
ter Maur. & Elect. Duces Sax. Langrauij
interuentu compositum.*

I.

*Chytr in
Sax. p. 448.
Ericus
Brunsuicē-
sis moritur**Eius vxor
mutat reli-
gionem.**Melanch-
thonem in
consilium
adhibet.**Henricus
Dux Me-
zentio cō-
paratus.*

TEMPORE superioris cōuentus, qui Ha-
ganoæ fuit, Brunsuici Dux Ericus se-
nior, V Vilhelmi filius, Princeps insignis, &
Catholicę religionis amātissimus, anno æta-
tis septuagesimo supremum vitæ diem clau-
sit, Erico filio, quę vnicum habebat, duode-
cim annorum adolescente relicto. Vidua iu-
nioris Erici mater, Ioachimi primi Brande-
burgici Electoris filia, susceptâ ducatus ad-
ministracione, de consilio procerum religio-
nis mutationem induxit. Hanc rem & Me-
lanchthon in consilium adhibitus non parū
promouit, datis subinde litteris ad Mitobiū
quendam aulæ medicum, in quibus modum
præscribit, quem in mutandâ religione se-
quendū iudicet. Institutum hoc viduæ Prin-
cipis vehementer improbavit, & quibus po-
tuit rationibus impedire conatus est Henri-
cus Brunsuici Dux, iunioris Erici patruelis;
quem Melanchthon hanc ob causam Mezen-
tium per contumeliam appellat. Verūm fru-
strâ laborauit Princeps in religione feruen-
tissimus: Nec enim potuit impedire, quo mi-
nus ex consilio Molanchthonis, eorumque
voto, qui nouis rebus studebant, religione
maiorum abolitâ Lutheranismus inducere-
tur; propterea, quod contagio nouorum do-
gmatum subditos maximam partem, ciuita-
tes

tes imprimis Hannouerã, Gottingam, alias- ANNO
 que iam pridem infecerat. Vocatus verò fuit 1541.
 ex Hassiã vicinã quidam Antonius Corui- Coruinus
 nus, homo plane Lutheranus, vt hoc mutan- ex Hassia
 dæ religionis negotium dirigeret: quẽ aiunt vocatur ad
 in expilandis Ecclesiarum & Monasteriorũ disseminan-
 thesauris manus habuisse paulò rapaciores, dum Euan-
 quam honestum virum deceat. Quã ob cau- gelium.
 sam Melanchthon, cum hac de re scriberet, Sacrilegij
 velut pungens id genus harpias, reformatio- reus.
 nem ait, nõ à ceremoniarum mutatione, aut A Melãch-
εικονοκλάσει, vel cœnobiorum direptione, thone pun-
 sed à doctrinã vtili ac salutari in cõcionibus gitur.

Cæterum Ericus iunior, vbi adoleuit, pa- Ericus in
 tris exemplum secutus, adhæsit religioni Ca- religione
 tholicæ; atq; id quidem ad extremum vsque conitans.
 vitæ spiritum. Et quia subditos ab eã vidit
 auersos, nec errorẽ matris in religione mu-
 tandã commissum corrigere potuit, molestũ
 fuit Catholico Principi morari apud subdi-
 tos Ecclesiæ perduelles. Ideoque in Italiã, in Ob pietatẽ
 Hispaniã, in Belgio maximam ætatis partem exul.
 transegit, & tãdem anno 1584. exeunte Papię Papię mo-
 mortuus est, non relictã prole legitimã, quæ ritur.
 succedere in principatu posset.

V Vormatiensis actio de dogmatum con- II.
 ciliatione mandatu Cæsaris ad Ratisbonen- Melanch-
 sem cõuentũ erat reiecta, quẽadmodũ supra thon ad-
 diximus. Ad hanc igitur cõtinuandã, & Me- uetus Wor-
 lanchthon cũ alijs Electoris iussu profectus matiam ad
 fuit: sanè nõ admodum lubens; quod hausto colloquiũ

iama

ANNO

1541.

Caluinif-
mo infe-
ctus.Vehiculo
excussus
manum
lædit.*Camer. in
vita Mel.
pag. 197.*A medicis
ægre cura-
tur.*In ep. ad
Cam. p. 356.
357.*Causæ hu-
ius infor-
tunij.

iam largius Caluini spiritu animum haberet ab huiusmodi pacis consilijs alienum; quem admodum vbi ventum est ad actionem, re ipsa fatis declarauit. Iuit tamen, quia sic voluit Elector; licet genio repugnante; nec admodum bonis auibus, quod aiunt. Nam in itinere, cum ad superiorem Palatinatum venisset, aurigæ negligentia factum est, vt vehiculo, quo vehebatur euerso, dextra manus ossiculis quibusdam quassatis grauer laderetur. Auxit malum chirurgorum error, qui cum luxatam esse negarent, non quam debebant curandi rationem adhibuerunt. Tametsi verò diligenter curatus fuit, & sollicitè; Cæsaris etiam adhibito chirurgo hominè Burgundo; mansit tamen aliquid incommodi, nec vnquam integrum dextræ manus vsum recepit. De causis huius infortunij Melanchthon ipse scribit ad quendam ex intimis in hunc modum: Non quæro astrologicas causas; etsi proxima Eclipsis mihi minata est; & eo die, quo manus luxata est, oppositio fuit Saturni & Martis: Sed aliæ superiores causæ sunt: Diuinitus plector, ac iustas pœnas do, cum aliorum meorum delictorum; tum verò etiam huius meæ facilitatis, quod futilibus & insulsis consilijs adhiberi me sino, contra tot præcepta sapientum. Hæc Melanchthon; Eam ob causam asserens se diuinitus puniri, quod actionibus interesset ad componendum religionis dissidium, & pacem orbi Christiano restituendam per

Cæsa-

Cæsarem institutis. At si vindicta Dei fuit in ANNO
 hac manus contritione, eam sine dubio pro- 1541.
 pter excitatas turbas sustinuit potius, quam Vindictam
 quod de sedandis motibus, & pace postlimi- quare à
 nio restituendâ cum alijs deliberaret; Nimi- Deo passus
 rum vt illa manus affligeretur & contabes-
 ceret, vt scribit ad Camerarium, quæ contu-
 melias in Deum, in Ecclesiam, in Sanctos *Ad Cam.*
 scripserat, quæ tot venenata spicula torserat *pag. 363.*
 in aciem castrorum Dei viuientis ordinatam; *Ob manus*
 imò qua scribendis libris velut ligna congef- *virulentia.*
 serat ad alendum, augendumque luctuosum
 illud incendium, quo Germania non solum,
 sed & Europa ferè hæctenus conflagrauit.

Vbi Ratisbonam ventum est, Cæsar *Sleid. lib. 13.*
 ipse 13. Aprilis per Fridericum Palatinum *Comitia*
 tres vtriusq; partis designat ad colloquium, *Ratisbonæ.*
 qui cœptum VVormatiæ de conciliandis
 dogmatibus actionem resumerent & conti-
 nuarent: E Catholicis Ioannem Eccium, Iu-
 lium Pflugium, & Ioannem Gropperum; E
 Lutheranis verò Philippum Melanchtho-
 nem, Martinum Bucerum, & Ioannem Pi-
 storium. Hos deinde Cæsar ad se vocauit 22.
 Aprilis, eosque clementer allocutus est, & sa- *In epist. ad*
 tis comiter admonuit, vt positis affectibus *Cam. p. 358.*
 ob oculos habeant vnius Dei gloriam, Ec- *Collocuto-*
 clesiæque salutem, & amanter de dogmati- *res à Cæsa-*
 bus controuersis inter se conferant, atque *re de con-*
 hoc dent operam imprimis, vt orbi Chri- *cordia mo-*
 stiano pristina tranquillitas restituatur. *nentur.*
 Deinde præsides actionis designati fuerunt, *Præsides*
 actionis,

n

Fri.

ANNO 1541. Fridericus Palatinus & Granuellanus : Quidam etiã ex vtraq; parte constituti, numero sex, terni & terni, qui velut testes adessent.

Liber Concordiæ profertur. Initium actionis ad 27. Aprilis factum est, verba faciente Palatino. Deinde Granuellanus librum quendam collocutoribus proposuit, in quo Cæsari persuasum erat, temperatâ verborum compositione modum demonstrari, ad tollendam sententiarum discrepantiam oportunum.

Chytr. in Sax. pa. 452 à Gerardo quodam Veltvichio Cæsaris familiari compositum: tametsi sunt, qui non ab vno consarcinatum existiment; & Bucerum etiam mirabili quadam vsu vafritie de suo quippiam in eius texturam contulisse, quam id, vt erat magnus simulator, in colloquio fortiter dissimulauit: Eccius quoque Melächthonicæ dictionis filium de eo apprehendit; quemadmodum absoluto colloquio testatus est, cum iudicium suũ in libro missâ scedâ principibus insinuaret.

Surius in Chro. p. 360 Voluit autem Cæsar, vt collocutores ordine, iuxta capitum seriem examinarent librum istum, & quid vtrique vel alterutri probandum in eo censerent, quid improbãdum corrigendumve, notis adiectis indicarent: nimirũ vt actio tota in hoc scripto, ceu quodam cardine verteretur; Quã in re voluntati Cæsaris obtemperatum fuit. Itaque lectus est in conuentu liber, atque examinatus à capite ad calcem vsque. Et nonnulla quidem eius capita partit vtriusque consensu correct a fuerunt, &

Cæsaris voluntas in examinando libro per ordinẽ. vtrius-

vtriusque probata: De quibusdam verò res ANNO
hæsit, nec collocutores in eandem sententiam 1541.
coire potuerunt.

Cæterum in actione Melanchthon reliquis
durior fuit, & intractabilior: Quod cum Cæ-
sar intelligeret, qui conciliandæ pacis erat cu-
pidissimus, Philippum Hæsiæ Landgravium
ad se vocavit (Electo enim Saxo per Luthe-
rum deterritus ad hæc Comitia non venit)
monuitq; ut Melanchthonem, qui cæteris esset
asperior, ad mitiora consilia reuocaret. Ioachi-
mus etiam Brandenburgicus Elector, qui reli-
gione mutata Lutheranorum partibus ante
biennium accesserat, legationem misit V Vit-
tenbergam ad Lutherum ipsum; quæ Principes
tractabiliorẽ fore putabant in hoc conciliandi
negotio, quã Melanchthonem experiebatur.
Cæsar hæc duritiem suspicabatur haustam ex
colloquio, quod eum intellexerat habuisse cum
Legato Gallico, à quo Melanchthonem ferunt
per id tempus inuitatum ad suscipiendam pro-
fectionem in Galliam, quã anno 1535. cum à Rege
per litteras euocatus esset, in aliud tempus su-
spenderat. Alij certis illum cancellis à Luthero
circumscriptum arbitrabatur, extra quos egre-
di non auderet; obseruari etiam à collegis &
cohiberi, ne longius in actione progredieretur,
quam ferebant mandati limites, quibus Ele-
ctor Saxo per Lutherum monitus, Melanchtho-
nem ad Comitia proficiscentem incluserat. Im-
primis verò Calvinus VVormatię partim, par-
tim in hoc concilio Melanchthonis animum

Liber partim appro-
batur, partim in con-
trouersia manet:
Melanchthonis du-
rities.

*In ep ad
Cam. p. 362
& 364.*

Variæ de
eius intracta-
bilitate
opiniones.

*Cam. in vit
Mel. p. 198.*

Melanch-
thon Lu-
thero alli-
gatus.

A Caluino
virulentiam
inficitur.

ANNO
1541.

*In Catalogo
Doctorum,
tam Cath.
quam Prot.*

virulentiæ maioris & odij flammis in Catholicos accenderat. Hunc enim inter Lutheranos garriendo multa turbasse poeta quidam indicat, qui VVormatiæ de singulis, vtriusque partis Theologis, singula fecit disticha; de Caluino hunc in modum canens:

Quaeso, quid indignè tot fundis inania verba?

Doctus es; at quid tum? sis quoq; porro pius.

Melancht.
apud Cæsarem se purgat.
*In ep. fol.
pag. 50.
Ab vtrisque
laccessitur.*

Interim Melanchthon, cum Cæsarem intelligeret asperitate suâ offensum, litteras ad eum dedit purgandi sui gratiâ; quibus iniuriam sibi fieri queritur: nihil amplius se, quam concesserit aduersarijs, in actione largiri potuisse. Accusari se, ait, à suis, quasi languidus egerit causam, & aduersæ parti pacis & concordiae studio nimium indulserit: Ab aduersarijs verò duritiem sibi atque asperitatem obijci: Nec videre se, quid faciat aliud,

Cam. in vita Mel. pag. 198.

nisi vt missionem petat. Cæterum actionis tempore perplexus erat Melanchthon, & anxius de rei exitu, seque die noctuque curis conficiebat: Quin & somnijs quibusdam per quietem exagitatus fuit & territus; quæ, vt multum tribuebat huiusmodi phantasmatibus, ipse diuulgauit.

*In colloq. mens. tom. 1. pag. 111.
Somnium Melanchthonis.*

Inter ea videtur & illud fuisse, quod Luthero postmodum recensuit in hunc modum: Erat locus quasi angustus, & antiquum quoddam templum. In eo videbam sedentem Martinum Lutherum non longè à fenestrâ: huic oppositum erat in mensâ poculum vino plenum. Jonas Pomeranus, & quidam alij Doctores Luthero assidebant.

Vide-

Videbar mihi ingredientem videre Papam ANNO
 Paulum Tertium. Ibi ego Philippus apprehendens Papam dixi : Sanctissime Pater , fa- 1541.
 cias pacem in Ecclesiâ. Respondet Papa tu- “
 multuosè & iracundè : Reclamate, reuoca- “
 te, & statim erit pax. Instabam ego; Domine, “
 neque tempora, neque res postulant, vt re- “
 uocemus. Respondet Papa : libèter tollerem “
 omnes abusus. Deinde videbar mihi videre “
 totum ordinem Cardinalium lugubri vesti- “
 tu & atro incedentium. Postea aderat ingens “
 numerus Lutheranorum vili vestitu, sicut in “
 Thuringiâ vidi incedere quosdam sacerdo- “
 tes ruris. Tandem aderat Cardinalis Campe- “
 gius; is ducebat Papam quasi sultètans. Tunc “
 Cardinalis canticum funebre incepit, quod “
 in vigilijs canitur : Libera me Domine, &c. “
 Illicò Lutherani incipiunt lætissimum & “
 triumphale canticum : Christus resurgens à “
 mortuis iam nō moritur, mors illi vltra non “
 dominabitur. Hoc Philippi somnium, inquit “
 Colloquiorū mensaliū consarcinator, Mar- “
 tinus Lutherus laudabat, dicens eum habere “
 donum somniorum. “

Verùm missis somnijs, ad actionem reuer-
 tamur; quæ propter Melanchthonis perti-
 naciam in quibusdam capitibus acris fuit &
 vehemens. Disceptatum principio de Iustifi-
 catione: Quanquam in isto capite tandem
 inuenta est inter vtrosque conciliandi ratio.
 De Ecclesiâ verò, deq; Concilijs generalibus
 diuturna fuit & acris concertatio, neutris à

III.

*Bucerus in
act. Colloq.*

ANNO

1541.

Articulus
de Ecclesia
& concilij
manet in
controver-
sia.

Melanch-
thonis per-
uersitas.
In ep. Sel.
pag. 128.

Eius mala
fides in Cō-
fessione
aperitur.
Sel nec. in
desig. resp.
ad Petzel.
pag. 34.

Locus ab
eo in arti-
culo de Eu-
charistia
mutilatus.

sententiâ discedentibus. Lutherani synodos generales & Ecclesiam in dogmatibus errare posse labique contendebant: Quod Catholici nullo pacto concedendum censuerunt; ut qui contumeliam hanc in Christum ipsum, & in Spiritum S. Ecclesiae atq; synodorum generalium moderatorē redundare dicerent. Itaque res hæsit in isto capite; in quo neruus est, & cardo vertitur omnium controuersiarum. Melanchthon verò cum primis hic recalcitrauit; Idq; tanto feruore, ut postmodū in epistolâ quadam scripserit, sententiā Catholicorum de Synodis & Ecclesia; quod nimirum in dogmatibus errare nequeant, ne quidē in tauro Phalaridis probandā: Quoduis potius suppliciorum genus ferendum infinuans, quam ut causam suam Ecclesiae vel Concilio generali definiendam submitterent. Ventum deinde ad locum de Sacramento Eucharistiae; vbi Melanchthoni per Catholicos obiectum fuit, quod decimum articulum Augustanae Confessionis in posterioribus editionibus foedè mutauerit & mutilarit; idque in gratiam Sacramentarium, qui sub nouâ verborum formâ receptaculum inueniant: Accidit hoc plerisque Lutheranis inopinatum, qui fraudem mutatae confessionis non aduerterant. Verum res ad oculos, quod aiunt, à Catholicis demonstrata fuit: nimirum, quod vocem, *A desse*, sustulerat, & vltimum articuli membrum remouerat, quo Sacramentarij condēnantur. Itaque

cum negare nō posset obiectum falsi crimen, restituere coactus fuit cū rubore, quod fur-
 tim abstulerat, & articulum ijsdem verbis
 formatum reponere, quibus in prima Con-
 fessionis editione cōceptus erat. Quanquam
 ne sic quidem integritati suæ restitutus fuit:
 Cum enim legeretur in confessu Principum
 Cōfessio (quod in lingua germanica factum
 constat) non cum pane & vino; sed sub specie
 panis & vini verum Christi corpus & sangui-
 nem adesse dicebatur: Quæ confessio muta-
 tionem elementorum, vel transsubstantiati-
 onem includit. Hanc de Eucharistia concer-
 tationem Bucerus in historia colloquij pro
 sua fraudulentia cautè dissimulavit, ne suam
 ipsius & Melanchthonis fraudem atque tur-
 pitudinem detegeret. Secuta est collatio de
 pœnitentia, deque absolutione: Vbi quæstio
 disputata fuit; An peccata mortalia, quæ con-
 scientiam grauant, in confessione sint aperi-
 enda? Catholici faciendum hoc asseruerunt
 adductis rationibus: Lutherani pertinaciter
 & magna contentione negarunt. Melanch-
 thon imprimis Catholicorum sententiam
 oppugnauit accerrimè, quam Regnum
 Confessionis appellat. Irritatus fortè fuit
 obiecto falsi crimine, de quo diximus:
 Ideoque grauiter excanduit, vt illatam
 contumeliam vindicaret. Disputatum por-
 ro de satisfactione, quæ tertia Pœniten-
 tiæ pars est; de disciplina atque politia Ec-
 clesiastica; de Sanctorum inuocatione,

ANNO
 1541.
 Melanch-
 thon lege
 Cornelia
 de falsis
 damnatus.
 Cū rubore
 restituit.

De Pœni-
 tentia con-
 trouersia.
 In ep. Sel.
 pag. 59.

De satisfac-
 tione, &c

ANNO de missâ, de communione, de Sacramento-
1541. rum usu; de coniugio sacerdotum: Quibus
Bucerus in de rebus hæsit controuersia. Absoluto collo-
act. f. 88. 92 quio, quod exeunte Maio factum est, liber
Cæsari redditus fuit, notatumq; quæ capita
conciliata sint collocutorum studio; quæ ve-
rò non potuerint conciliari.

Liber Cæ-
sari cū no-
tis redd. tur

Cæsar Or-
dines de
remedio
concordiæ
consult.

Ordinum
responsio.

Legatus
Pontificis
Côtarenius,

Cæsar collaudatâ ipsorum industriâ, quid
factum sit, ad Ordines referendum putauit,
eorumque sententiam exquirendam. Igitur
librum cum additamentis collocutorū octa-
ua die Iunij Ordinibus offert in confessu,
eosq; hortatur, vt perlectis omnibus in me-
dium consulant, quid porro deinceps in hac
causâ censeant agendum. Illi, re multum de-
liberatâ, secūdo Iulij librum cum omnibus,
quæ adiuncta erant, restituumt, rogantq; Cæ-
sarem tanquam supremū Aduocatum & de-
fensorē Ecclesiæ, vt Legato Sedis Apostolicæ
in consiliū adhibito, conciliatos articulos di-
ligēter examinet, an verbis eorum, aut sensu
quicquam contineatur, quod cum doctrinâ
Sanctorum Patrum, & laudatis Ecclesiæ cō-
suetudinibus non conueniat: Deinde Prote-
stantes quoq; permoueat, vt ad reliquos etiâ
conciliandos articulos animum pacis & tran-
quillitatis amâtem adferant; vel, si hoc ab ijs
non possit impetrari, operam det Cæsar, vt
controuersia tandē per generale, vel germa-
nicæ nationis Conciliū legitimè dirimantur.

Erat legatus Pontificis ad hæc Comitia
Caspar Côtarenius, S. Apollinaris Presbyter
Cardi-

Cardinalis, vir doctissimus non modo, sed ea quoque pietate atque integritate morum præditus, ut nec invidia ipsa haberet, quod in eo carperet. Hic igitur perlectis omnibus, quæ Cæsari per collocutores erant exhibitæ, breui scripto sententiam suam declaravit in hunc modum: Quia Protestantes in quibusdam dogmatibus à cōsensu Ecclesiæ Catholicæ discesserint, ad quem paulatim per Dei gratiam reduci possint; qua de re nō desperandum ait, videri cōsultum ne quid amplius de rebus istis nunc definiatur: Sed ut causa omnis referatur ad Pontificem, per generale Concilium, aliave viâ pro rerum & temporum conditione, secundum Catholicam veritatem ad eum modum definienda, uti è re totius orbis Christiani, & nobilis huius germanicæ nationis futurū videbitur. Huic scripto paulò post subiunxit & aliud quoddam ad Ordines, in quo commemorat, quid cum Episcopis egerit de negotio reformationis, quam intimis bonorum omnium votis desiderari non ignorabat.

Melanchthon verò, cum hæc scripta legisset, rogatus à socijs arrepto calamo, sub nomine concionatorum Augustanæ Confessionis, breuem apologiam opposuit; In quâ se præiudicio quodam per Cardinalem grauari quæruntur: Iniuriam sibi fieri dicunt, quod defectionis accusentur à dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ, cuius vnanimem consensum amplecti se tuerique, nec ab eo dis-

ANNO

1541.

Ibid p.142.
Eius de libro sententia.

Ad Concilium controuersie referendæ.

Buc. in act. pag 152.
Sleid. l. 14.

Apologia Melancht.

ANNO
1541.

cessuros profitetur. Illud etiam valde reprehendunt, quod Episcopus monuerat Contarenus, ne contagium hoc nouorum dogmatum latius per Germaniam serpere paterentur.

*Gropp. in
resp. ad Buc.
fol. 43. b.*

Concordie
negotium
Brandeburgico
demandatur.

Dum hæc aguntur, Electori Brandeburgico & Episcopo Constantiensi mandatum à Cæsare fuit, vt periculum facerent, an nõ in reliquis etiam articulis aliqua posset inueniri conciliandi ratio? Et hi quidem egerunt eadem de re serio cum Lutheranis, quibus calamitates publicas & ingentia mala proposuerunt, quæ, nisi concordia nunc sanciat, Germaniæ videantur impendere. His causam daturos ipsos, nisi se toto affectu ad pacis studium adiungant. Hæc illi prolixius; sed furdis cecinerunt fabulam: Neque enim vt voluntati Cæsaris obsequerentur, vllis rationibus induci potuerunt. Tandem post varias deliberationes actio de religione conclusa fuit, fecitque decretum Cæsar de consilio Ordinum, quod in concessu 28. Iul. recitatum est; In quo causa hæc omnis ad Concilium Oecumenicum, quod breui sit habendum, vel ad synodum nationis germanicæ, vel certè ad conuentum Imperij nouum reijcitur.

*Sleid. li. 14.
Buc. in act.
p. 246.*

Controuersia
ad Concilium
reiecta.

Vbi domum redijt Melanchthon à Ratibonensi colloquio, laborauit nonnihil cum alijs quibusdam, vt Ioachimus Camerarius, quem inter omnes familiares vnicè diligebat, honestis conditionibus ad Lipsiensem

Melanchth.
cogitat Ca-
merarium
Lipsiam e-
uocare.

reijcitur.

Aca-

Academiam vocaretur: Quam ob causam ipse Lipsiam profectus est in Augusto: quo nō diu post, Octob. mense scilicet, Camerarius Tubinga relicta cum suis commigrauit, Melanchthonis iudicium secutus, qui iam pridem eum sibi viciniorem optarat.

Interēa Henricus Saxoniae Dux, Georgij frater, qui Camerarium euocarat, è vita decedit, relictiis duobus filijs, Mauritio & Augusto: Quorum maior natu Mauritius patri successit, princeps vigesimum secundum ætatis annum ingressus: qui duobus ferè mensibus ante patris obitum Agnetham Philippi Lādgrauij filiā in matrimonium duxerat.

Sub idem tempus obiit & Philippus Palatinus, Naumburgensis Episcopus; cui Canonici Iulium Pflugium surrogarunt, Cæsaris Pflugij filium, virum nobilem, excellēti ingenio atque eruditione non vulgari præditum; ijs etiam rebus gerēdis exercitatum ab adolescentia, vt prudentia nō vulgari pollet: Quem & Melanchthon propter excellētem doctrinā in amicorum numero habuit. Hunc verò tam insignem virum Ioānes Fredericus Elector, Aduocatus Ecclesie Naumburgensis, eam ob causam ferre noluit, quod Catholicæ religioni constanter adhærebat: Ideoq̄ Nicolaum Ambsdorffium, hominem prodigiosè Lutheranum, Iulio repudiato, Namburgēssem Episcopum constituit autoritate sua: Quem cum anno sequente 1542. mense Ianuario à Luthero consecratum

ANNO

1541.

Henricus Saxo moritur.

Duas proles post se relinquit.

Cam. in vit. Mel.

p. 201.

IV.

Naumburgens. Episcopi obit.

Iulio Pflug. in eius locum succedit.

Eius episcopatum inuadit Ambsdorffius.

Ann. 1542.

A Luth. consecratur.

cratum

ANNO
1542.

Factū hoc
à Mauritio
improba-
rum.

Simultati
inter Saxo-
nes occa-
sionē dat.

Melancht.
armis prin-
cipū per-
cellitur.

Causa per-
cussionis.

cratum in cathedrâ solenni ritu collocaret, Melanchthonem quoque præsentem esse voluit. Is verò tametsi Iulium magni faciebat, & amabat plurimum, Naumburgum tamen profectus, inaugurationem Ambsdorffij pseudoepiscopi præsentia sua confirmavit; nihil moratus, quod amico veteri legitime per Capitulum electo, contumeliam cum iniuria coniunctam irrogaret. Imò ad introducendum Lutheranismū in diocesi hanc, & ad scholas constituendas consilium, operamque suam contulit. Mauritius verò Saxonix Dux, quanquam in Lutheranismō educatus erat, vehementer tamen improbavit factum illud, & Iulio, quem legitime nouerat electum, insignem ab Electore iniuriam illatam censuit. Atque ea res inter principes istos, simultatis & disidij fomitem minitrauit; ex quo paucis mensibus post, sub finem quadragesimæ, cum & aliæ quædam offensiones accederent, manifestum bellum exarsit. Tum verò Melanchthon, cum vtrinque subditos ad arma vocari, conscribi que militem intelligeret, quòd in hebdomada sancta factum est, vehementer perculsus fuit, nihil aliud sibi quidem expectandum ratus, si res ferro transigeretur, quam vt confossus, vel quoquo pacto trucidatus occumberet. Cæterum quam ob causam panicus hic terror eum inuaserit, incertum est; nisi quod Electori cum cæteris VVittenbergenfibus adhærebat; & in hoc negotio Mauritium

acris

acris ac vehementis ingenij principem verbo, facto, consiliove forsan offenderat: Quod in huiusmodi principum disidijs admodum proclive est; vbi dicta eorum & facta diligenter obseruantur, qui vel affectu quodam spontaneo, vel alias ob causas alterutri parti adhærescunt. Vt vt sit, certè si Mauritius superior euaderet, Melanchthon non Electori modo, sed & VVittenbergentibus vehementer metuebat. Quod hæc ipsius verba testantur ad Lutherum: Elector noster statum causæ intelligit. Illi (Mauritiani) volunt nostrum principem opprimere, & nos funditus delere conantur.

Dum verò in armis essent principes, & omnia spectare viderentur ad conflictum, passim trepidatum fuit, eratque magnam expectatio, quorsum tandem hic motus euaderet. Qua de re Lutherus ad ii. Aprilis in domo Crucigeri, vbi conuiuium erat institutum, præsentibus Theologiæ professoribus colloquium habuit cum Melanchthone, qui de scandalo inter cætera querebatur, quod metuendum ex hac principum cõtrouersia videretur. Rumor, inquit Melanchthon, de hoc motu iam procul dubio Romanam delatus est; imò & in Angliam ad aulam Regis. Pontifex hac de re Cæsari gratulabitur: Parisijs in aulâ Regis Franciæ varij ferentur de hoc bello sermones, quod Saxonica domus intestinis principum cognatorum armis concussa, ruinam minetur. Lutherus ad hæc:

ANNO 1541.

A mauritio auersus.

In colloq. mens. lat. To. 2. p. 192.

Trepidatio inter Lutheranos.

In coll. mēf. germ. f. 388.

In coll. lat. To. 2. p. 192.

Congressus priuatus Lutheri cum Melanchth. de diffidio principum & scandalo exinde orituro.

ANNO
1542.

hæc: Verum hoc est, inquit, diabolus rē omnem sine dubio Romam nunciauit pridem
 » Interim papistæ ridebunt in sinu. Melanchthon, Certum est, inquit: Ecce, dicent hi sunt
 » euāgelici nostri; huiusmodi fructus ex ipsorū
 » doctrina proueniūt. Lutherus: Ita sine dubio
 » loquētur Romæ: Cōficient se mutuis armis,
 » & ipsi doctrinā suam extirpabunt. Hæc audienda nobis sunt: Auertat malum hoc benignus Dominus. Vos orate: Deus omen auertet. Ego precibus meis occidi Georgiū Saxonizæ Ducem: Eodē modo duos Mauritij ductores, huius fabulæ choragos interficiemus.
 » Faxit Deus, vt hui⁹ mali auctores, Iudæ proditoris & Achitophelis laqueum mercedis loco consequantur. Melanchthon: Mauritius iuuenis est: vix annum ætatis vigesimum primum compleuit: postquam nos doctrinā nostram magnis laboribus & curis asseruimus contra Papam, eoq; rem adduximus, vt nemo contra nos in aciem prodire ausit, prodit in medium iuuenis iste, & huiusmodi tragædiam inter nos orditur, vt quo simus loco, propemodum ignoremus: Erit nunc perpetuum odium inter principes istos, nec alter alteri fidet vnquam: semper in animis aculeus quidam remanebit. Lutherus: Ita prorsus est: licet paciscantur, odio tamen alter alterum prosequetur, diuulsi sunt animis nimis à se mutuo atque distracti. Melanchthon: Non fiet hoc sine magna Ecclesiæ dissipatione. Lutherus: Erit concussio quædam

dam & vastatio Ecclesiæ; quam Deus tamen
 conseruabit. Mauritiuſ princeps iuuenis
 est: non intelligit negotium: Consiliarios
 sequitur, tanquam rebus suis bene consu-
 lentes; cuius eum aliquando pœnitebit. Me-
 lanchthon: Est instar fistulæ Mauritiuſ; so-
 nat uti per consiliarios inflatur. Interim dif-
 ficulter sedabitur motus hic sine sangui-
 ne. Ad me quod attinet, iacta est alea: fiat
 de me, quod placet Domino; siue concisus
 occumbam, siue confossus: Deo rem com-
 mendo. Hæc Melanchthon; & serio quidem,
 voce non nihil concitata. Lutherus: Eia, mi
 Philippe, res eò non deueniet; Orate tatum.
 Melanchthon: Id nemo mihi persuadebit.
 Nec multum refert, si ego trucidatus occu-
 bam. Tum verò Lutherus excandescens, Ta-
 ce, inquit, Philippe; tu habes malam vocem.
 Melanchthon: Multi perierunt alij me lon-
 gè præstantiores, Iudas Machabæus, Iosias
 &c. Quanquam verò parum absuit, quin
 ferro negotium inter principes transigere-
 tur; tamen interuentu Landgrauij Philip-
 pi, cuius filiam anno superiore Mauritiuſ
 in matrimonium duxerat, dissidium hoc
 tandem sopitum est, & ab armis vtrinque
 discessum. Interim verum fuit Melanch-
 thonis præſagium: Arma principes, non
 odium deposuerunt. Mansit enim apud
 vtrunque negotium hoc alta mente repositum,
 nec radix amarulentia potuit ex illo-
 rum animis per hanc compositionem euelli:

Dissidium
 per Land-
 grauium
 componi-
 tur.

Quem-

ANNO
1542.Quemadmodum sequentium annorum hi-
storia testatur.

CAPVT XVI.

- I. Defectio à fide Catholica. Herman. Archiep. Colon. Bucerum & Melanchthonem Bonnam euocantis.
- II. Melanchthonis priuata afflictio ob Sabini mores & ingenium cum furijs Luther. in ICros.
- III. Melanchthonis excogitata mollities ad Sacramentarios propendentis.
- IV. Merseburgensis Episcopatus Georgio Anbalino Lutherano collatus, ex prescripto Melanchth.
- V. Comitum Spira & Ratisbona Melanchthone domi per Elect. detento. mutatio relig. in Palatinatu. captiuitas Ducis Brunsvic. colloquium per Lutheran. Ratisbona abruptum.

I. **E**ODEM ferè tempore, quo Naumburgensis Episcopatus in prædam celsit Lutheranis, Hermannus Coloniensis Archiepiscopus quorûdam impulsu, qui nouis opinionibus erât imbuti, de religione per diocesisin publicè mutanda cogitare cœpit. Erat Archiepiscopus iste de familia Comitum VVedensium, vir bonus, & benignus admodum; sed paulò simplicior, & doctrinæ præsidij minus instructus, quam pro conditione temporum isti fastigio conueniret: vnde factum est, vt cum sectarijs aurem præberet,

Archiepisc.
Colon. de
mutanda
religione
cogitat.
Meshou lib.
de Schism.
Herman. de
VVeda.

Eius pro-
lapia & sim-
plicitas.